

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет природничих наук

Кафедра біології та екології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Фітооптимізація трансформованих екосистем (Вибіркова дисципліна 5)

Рівень вищої освіти – другий (магістр)

Освітня програма Екологія

Спеціалізація (за наявності) _____

Спеціальність 101 Екологія

Галузь знань 10 Природничі науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 6 від “26” січня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024

Загальна інформація

Назва дисципліни	Фітооптимізація трансформованих екосистем"
Викладач (і)	Семак Уляна Йосипівна
Контактний телефон викладача	380993167515
E-mail викладача	uliana.semak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС; Лекції – 16 год. Лабораторні заняття – 14 год. Самостійна робота – 60 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	

2. Анотація до навчальної дисципліни

"Фітооптимізація трансформованих екосистем" – належить до вибіркових дисциплін циклу професійної підготовки ОП «Екологія» другий (магістерський) рівень. Вивчення дисципліни забезпечує формування системних знань про підхід до організації ефективного використання рослин у вирішенні проблем сучасного світу, зокрема, у покращенні якості довкілля та забезпеченні сталого розвитку. Цей термін поєднує в собі два поняття: "фіто" (від грецького "φυτό", що означає "рослина") і "оптимізація" (тобто оптимальне використання). Фітооптимізація включає в себе застосування рослин у вирішенні проблем відновлення структурно-функціональних зв'язків в екосистемах що зазнали трансформації внаслідок природних чи антропогенних впливів; практичне застосування набутих знань для оптимізації стану екосистем та використання сучасних підходів і технологій для відновлення трансформованих екосистем.

Фітооптимізація трансформованих екосистем допомагає відновити природні функції екосистем, зменшити вплив людської діяльності на природу та підтримати стале функціонування екосистем у майбутньому. Фітооптимізація трансформованих екосистем є важливим аспектом екологічного відновлення та сталого розвитку, а тому є невід'ємною складовою підготовки висококваліфікованого фахівця-еколога.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни "Фітооптимізація трансформованих екосистем" є формування у майбутніх фахівців-екологів уявлень про екологічні засади організації відновлення порушених екосистем шляхом та практичних навичок у цій сфері.

Цілі курсу дисципліни "Фітооптимізація трансформованих екосистем"

передбачають набуття студентами необхідних знань та формування професійних компетенцій у галузі екології. У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- фундаментальні властивості екосистем та їхніх компонентів;
- показники моніторингу порушеності екосистем та класифікацію окультуреності (гемеробії) біогеоценозів;
- існуючі способи та технології відновлення екосистем та їхніх компонентів;
- поняття про рослинний покрив та фітоценози, розуміння сукцесій, яким чином вони проходять в техногенно трансформованих екосистемах;
- фітомеліоративну, фіторекультивацийну та фіторемедіаційну функцію рослинного покриву;
- роль рослинного покриву у фітомеліорації: природна, сільськогосподарська та лісгосподарська фітомеліорація;
- розуміти особливості використання рослин для відновлення екотопів із різним характером антропо-техногенної трансформованості;

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **вміти**:

- аналізувати ступінь антропогенної трансформації екосистем;
- оцінювати екологічні фактори за характером їхнього впливу на екосистему; визначати ступінь антропогенної трансформації екосистем;
- проектувати заходи відновлення порушених екосистем через використання рослинних організмів;
- здійснювати організацію та реалізацію заходів щодо відновлення екологічної рівноваги у порушених екосистемах шляхом формуванням рослинного покриву чи іншого використання фітосануючого потенціалу рослинних організмів;
- оцінювати ефективність та результативність природоохоронних заходів спрямованих на відновлення порушених екосистем шляхом використання рослинних об'єктів.

Компетентності

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов та вимог.

ЗК01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК04. Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК08. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

СК09. Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної

діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

СК10. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.

СК12. Здатність застосовувати нові підходи до аналізу та прогнозування складних явищ, критичного осмислення проблем у професійній діяльності.

СК15. Здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.

СК16. Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

СК18. Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.

Програмні результати навчання

ПР01. Знати та розуміти фундаментальні і прикладні аспекти наук про довкілля.

ПР02. Уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності у професійній діяльності.

ПР08. Уміти доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу.

ПР12. Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природні середовища.

ПР13. Уміти оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля.

ПР15. Оцінювати екологічні ризики за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог.

ПР16. Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов.

ПР18. Уміти використовувати сучасні методи обробки і інтерпретації інформації при проведенні інноваційної діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Компетентності

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов та вимог.

ЗК01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК04. Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

- ЗК08.** Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- СК09.** Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
- СК10.** Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.
- СК12.** Здатність застосовувати нові підходи до аналізу та прогнозування складних явищ, критичного осмислення проблем у професійній діяльності.
- СК15.** Здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.
- СК16.** Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
- СК18.** Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.

Програмні результати навчання

- ПР01.** Знати та розуміти фундаментальні і прикладні аспекти наук про довкілля.
- ПР02.** Уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності у професійній діяльності.
- ПР08.** Уміти доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу.
- ПР12.** Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природні середовища.
- ПР13.** Уміти оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля.
- ПР15.** Оцінювати екологічні ризики за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог.
- ПР16.** Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов.
- ПР18.** Уміти використовувати сучасні методи обробки і інтерпретації інформації при проведенні інноваційної діяльності.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16 год
семінарські заняття / практичні /	14 год

лабораторні	
самостійна робота	60 год

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
10	101 Екологія	V	вибіркова

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб
Тема 1. Особливості відновлення техногенних ландшафтів шляхом рекультивації та ренатурації.	2	2	4
Тема 2. Етапи, напрями та інструментарій рекультивації та екологічної ренатурації техногенних екотопів.	2	1	8
Тема 3. Інноваційні ідеї та приклади екологічної ренатурації та рекультивації.	2	1	8
Тема 4. Фітомеліоративна, фіторекультиваційна та фіторемедіаційна функція рослинного покриву.	2	2	8
Тема 5. Особливості використання рослин в процесах рекультивації та ренатурації техногенних екотопів.	2	2	8
Тема 6. Особливості гірничо-технічної рекультивації та фітомеліорації місць вуглевидобутку та інших промислових територій.	2	2	8

Тема 7. Фіторе mediaція та фіторекультивация екотопів що зазнали контамінації органічними вуглеводнями.	2	2	8
Тема 8. Пропозиції щодо фіторекультивации та екологічної ренатурації техногенних екотопів Прикарпаття.	2	2	8
ЗАГ.:	16	14	60

Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Основними формами контролю знань студентів при вивченні курсу «Фітооптимізація трансформованих екосистем» є усні та письмові опитування на практичних заняттях, виконання лабораторних робіт, тестові завдання на платформі дистанційного навчання, а також підготовка індивідуального завдання. Опитування на заняттях – 30 балів, виконання індивідуального завдання – 10 балів, контроль самостійної роботи – 10 балів. Екзамен – 50 балів.
Вимоги до письмових робіт	Виконання індивідуального завдання передбачає підготовку реферативної роботи (10 балів). Текст набирається шрифтом Times New Roman 14, між рядками інтервал – 1,5 (30 рядків на сторінку). Поля таких розмірів: ліве – 25 мм, праве – 15мм, верхнє і нижнє – 20 мм. Обсяг роботи 10-15 сторінок. Термін виконання для денної форми: впродовж семестру до початку сесії, для заочної – за 10 днів до початку сесії.
Семінарські заняття	Максимальний бал за кожен з відповідей на заняттях – 10 балів. Тестування на платформі дистанційного навчання (контроль самостійної роботи студентів) – 10 балів.
Умови допуску до підсумкового контролю	Відповіді на лабораторних заняттях в усній та письмовій формі, проходження тестового контролю знань, виконання індивідуального завдання.
Підсумковий контроль	Форма здачі – комбінована (письмова та усна).

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи: При виконанні письмових робіт курсу "Фітооптимізація трансформованих екосистем" студенти повинні керуватись принципами академічної етики та доброчесності згідно з [Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника](#) та [Кодексом честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника \(нова редакція\)](#).

Академічна доброчесність: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника прагне створити середовище, яке сприяє навчанню, науковій роботі, впровадженню інновацій, інтелектуальному розвитку студентів і працівників, підтримці особливої академічної культури взаємовідносин. У цій канві політика дисципліни "Фітооптимізація трансформованих екосистем" спрямована на дотримання академічної доброчесності зі сторони викладача і студентів, які включають основні принципи: особистого прикладу; відповідальності; справедливості; сміливості; академічної свободи; взаємоповаги; прозорості; взаємної довіри; партнерства та взаємодопомоги; компетентності й професіоналізму; безпеки та добробуту; законності. Політика щодо академічної доброчесності регламентується [Положенням про Комісію з питань етики та академічної доброчесності](#).

Відвідування занять: Студенти зобов'язані відвідувати заняття, незалежно у якій формі вони проводяться (аудиторно, дистанційно, індивідуальний графік навчання). Систематичні пропуски занять, без поважних на те причин, є підставою для недопущення окремих студентів до складання семестрового контролю. Відпрацювання пропусків без поважних причин дозволяється лише за заявою на ім'я декана і набуття чинності відповідного розпорядження. Пропуски занять за поважних причин, підтверджених документально, відпрацьовуються без попередніх узгоджень.

8. Рекомендована література

1. Джура Н. М., Романюк О. І., Гонсьор Я., Цвілинюк О. М., Терек О. І. Використання рослин для рекультивації ґрунтів забруднених нафтою і нафтопродуктами. *Екологія та ноосферологія*. 2006. Т. 17, № 1-2. С. 55-60.
2. Джура Н.М., Подан І.Ю. Екологічні наслідки довготривалого нафтовидобутку на Старосамбірському родовищі. *Вісник Львівського університету. Сер. біол.* 2017. Вип. 76. С. 120-127.
3. Іванов Є. Ландшафти гірничопромислових територій. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І.Франка. 2007. 332 с.
4. Забалуєв В.О., Тихоненко Д.Г., Горін М.О., Матвіїшина Ж.М., Момот Г.Ф. Фіторекультивація і стартовий ґрунтогенез на літоземах. *Вісник Харківського Національного аграрного університету імені В.В.*

- Докучаєва. Сер. Грунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство. 2004. № 6. С. 19-30.*
5. Іванов Є. Ландшафти гірничопромислових територій. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І.Франка. 2007. 332 с.
  6. Кучерявий В.П. Фітомеліорація. Львів : Світ, 2003. 540 с.
  7. Кучерявий В.П. Рекультивація та фітомеліорація / В.П. Кучерявий, Я.В. Генік, А.П. Дида, М.М. Колодко. – Львів : Вид-во ГАФСА, 2006. – 116 с.
  8. Левон Ф.М. Біолого-екологічні основи створення зелених насаджень в умовах урбогенного і техногенного середовища: автореф. дис. док. сільгосп. наук. Львів. 2004. 40 с.
  9. Мазур А.Е., Сметана М.Г., Теоретичні основи використання рослин для біологічної рекультивації. Промислова ботаніка: стан та перспективи розвитку : матеріали III Міжнародної наукової конференції. Донецьк : ДБС НАНУ, 1998. С. 157-158.
  10. Мицик Л.П., Лихолат Ю.В., Охріменко А.А. Метод задерніння в рекультивації техногенних крутосхилів. *Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія: Біологія, Екологія.* 2003. Вип. 11. Т. 2. С. 119-124.
  11. Панас Р.М. Рекультивація земель. Львів : Новий світ-2000, 2005. 224 с.
  12. Савосько В.М. Меліорація та фіторекультивація земель : навчальний посібник. Кривий Ріг : Видавництво «Діоніс», 2011. 288 с.
  13. Земельний кодекс України. Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Дата оновлення: 06.05.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
  14. Kamath R., Rentz J.A., Schnoor J.L., Alvarez P.J. Phytoremediation of hydrocarbon-contaminated soils: principles and application. *Studies in Surface Science and Catalysis*, 2004. Vol. 151. P. 447-478.
  15. Merkl, N. Assessment Of Tropical Grasses And Legumes For Phytoremediation Of Petroleum-Contaminated Soils. *Water Air and Soil Pollution*, 2005. 165. P. 195-209.
  16. Moubasher H.A., Hegazy A.K., Mohamed N.H., Moustafa Y.M., Kabil H.F., Hamad A.A. Phytoremediation of soils polluted with crude petroleum oil using *Bassia scoparia* and its associated rhizosphere microorganisms. *International Biodeterioration & Biodegradation*. 2015. Vol. 98, P. 113-120.
  17. Palmer M.A., Filoso S. Restoration of ecosystem services. *Science*, 2009. 325. P. 575-576.
  18. Schneider J., Lampartová I. Revitalization and Recultivation in the Regional Development : Recultivation : Supporting Texts for the Lectures. Czech Republic : Mendel University in Brno, 2013.

19. SER Science & Policy Working Group. Ecological Restoration: Theoretical Underpinnings and Practical Applications. 2016.
20. Singh O.V., Jain R.K. Phytoremediation of toxic aromatic pollutants from soil. *Applied Microbiology and Biotechnology*, 2003. 63. P. 128-135.
21. Vaughn K. J., Porensky L. M., Wilkerson M. L., Balachowski J., Peffer E., Riginos C. Young T. P. Restoration Ecology. *Nature Education Knowledge*, 2010. 3(10):
22. Walker, L., Del Moral R. 2009. Lessons from primary succession for restoration of severely damaged habitats. *Applied Vegetation Science*. 12. 55–67.

Семак У.Й., викладач кафедри біології та екології _____